

GÖRGÉNYI ILONA*

Közösségi szankciók a büntetőjogban**

I. Bevezetés

A fogvatartottak száma – írja Nagy Ferenc professzor – „mindenek előtt attól függ, hogy léteznek-e alternatív szankciók a szabadságvesztéshez képest és milyen mértékben kerülnek alkalmazásra.”¹

Az Európa Tanács bűnözési problémákkal foglalkozó Európai Bizottsága (CDPC) a börtönzsúfoltság kérdéskörét vizsgálva – az Európa Tanács számos ajánlásában szereplő elvet, miszerint a szabadságelvonás végső eszköz, – a közelmúltban szintén nyomatékosította. Az ismert pro és contra érvekhez kapcsolódva és azokon túlmenően a bizottság kiemelte a szabadságvesztésnek nem csak az elítéltekre, hanem a családjukra, különösen a gyermekeikre gyakorolt negatív hatását (jövedelemkiesés, társadalmi státusz elvesztése, szegénység, stb.), valamint azt, hogy a becslések szerint egy adott időpontban körülbelül 2 millió európai gyermeknek van a szülője büntetés-végrehajtási intézetben. Számos európai/nemzetközi dokumentumban szerepel – akár a bűncselekmény elkövetői, akár elszenvedői oldalán – a családi és közösségi kapcsolatok megőrzésének igénye. Továbbá az elkövetők közösségben történő hatékonyabb felügyeletének megvalósítása az új technológiák kifejlesztésével és alkalmazásával, valamint a helyi közösségek bevonása és szerepének növelése.²

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2010-ben a próbaidős szabályokról ajánlást fogadott el³ és ún. közbenső határozatában kinyilvánította, hogy „az új fogvatartási helyek létrehozása önmagában nem jelent tartós megoldást a börtön zsúfoltság problémájára.”⁴

* egyetemi tanár, Miskolci Egyetem

** A/tanulmányban ismertetett kutató munka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „*Fiatalodó és megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése*” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

¹ NAGY FERENC: *Az európai uniós országok fogvatartotti rátájának alakulásáról*. Börtönügyi Szemle 2005/3, 81. p.

² *White Paper on Prison Overcrowding*. European Committee on Crime Problems (CDPC). Strasbourg, 30 June 2016, 71., 73., 76. pont

³ Recommendation Rec (2010)1 on the Council of Europe Probation Rules

⁴ Interim resolution CM/ResDH (2010)35. In: Collection of Interim Resolutions 2009–2015, Council of Europe, 67. p.

Az Európa Tanács égisze alatt ebben az évben – a közösségi szankciók és intézkedések európai szabályairól szóló R(92)16 ajánlás, valamint a közösségi szankciókra és intézkedésekre vonatkozó európai szabályok végrehajtásának javításáról szóló Rec (2000)22 ajánlás helyettesítésére – elfogadásra került a *közösségi szankciók és intézkedések európai szabályairól szóló Rec (2017)3 ajánlás* (a továbbiakban: 2017. évi ET ajánlás).⁵ Ezen ajánlás I-X. fejezetet és 105 pontban megfogalmazott elvárásokat tartalmaz: alapelvek (I. fejezet); jogi keret (II. fejezet); a közösségi szankciók végrehajtása és módszerei (II. fejezet); közösségi részvétel (IV. fejezet); beleegyezés, együttműködés és végrehajtás (V. fejezet); nem teljesítés és visszavonás (VI. fejezet); szervezet, személyzet és források (VII. fejezet); ellenőrzési, felügyeleti és panaszkezelési eljárások (VII. fejezet); kutatás, értékelés, a médiával való együttműködés és a nyilvánosság (IX fejezet); a szabályok felülvizsgálata (X. fejezet).

II. Az alternatív, illetve közösségi szankciók összekapcsolódása a büntetőjogban

Az 1970-es évektől eredeztethető a *szabadságelvonás, a börtönbüntetés mint ultima ratio elv* és a neoklasszikus irányzat mellett a szabadságvesztés alternatíváinak keresésére és a helyreállító igazságszolgáltatás újrafelfedezésére irányuló kriminálpolitikai törekvések felerősödése.⁶

Az ENSZ minimum-szabályai a nem szabadságvesztéssel járó intézkedésekről⁷ az ún. *Tokiói Szabályok* néven váltak ismertté. Ezen Tokiói Szabályok jogi garanciákat tartalmaznak annak biztosítására, hogy a nem szabadságelvonással járó szankciók alkalmazása fair módon, egyértelmű jogi keretek között és olyan módon történjen, amely biztosítja az elkövető jogainak védelmét. A minimum-szabályok között szerepel, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer széles körben biztosítsa a nem szabadságelvonással járó intézkedéseket, amelyek alkalmazása a depönalizáció, a dekriminalizáció, a minimális beavatkozás és az informális közösségi intézkedések irányába mutató mozgalom részét képezi.

A 2005. évi, XI. ENSZ Bünmegelőzési kongresszusra készített ajánlások között is szerepelt többek között az a régóta hangoztatott büntetőpolitikai igény, hogy a szabadságvesztés-büntetés csak szükség esetén kerüljön alkalmazásra. A szabadságelvonással járó szankció végső eszköz (last resort), a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazandó szankció.

A „közösségi szankció” (community sanction) új terminológia Európában. Logikai síkon kapcsolatba hozható a szabadságelvonással nem járó szankciók közül az amerikai kontinensen használatos „közbenső szankció” (intermediate sanction) megjelöléssel.⁸ A

⁵ Recommendation R (92)16 on the European Rules on community sanction and measures

⁶ Részletesebben: GÖRGÉNYI ILONA: *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest, 2006. 87–89. pp.

⁷ Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures. Adopted by the General Assembly as resolution 45/110 on the recommendation of the Eighth Congress, 1990.

⁸ LÉVAI MIKLÓS: *A tettartányosságon innen és túl: az angol büntetési rendszer jellemzői a kilencvenes évek első felében, különös tekintettel a szabadságvesztéssel nem járó szankciókra*. In: Gönczöl Katalin (szerk.): *A modern büntetőpolitika problémái Nagy-Britanniában*. Kriminológiai Közlemények 51, Budapest, 1995. 26–27. pp.

közösségi szankciók Kerezi Klára megfogalmazásában „közösségben végrehajtott, és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást is nyújtják az elkövetőnek.”⁹

III. A közösségi szankciók megjelenése és változásának fő irányai Európában

Az 1990-es évekre koncentrálni különösen Anglia, s az 1991. évi *Büntető igazságszolgáltatási törvény* (Criminal Justice Act) és az Európa Tanácsnak a közösségi szankciók és intézkedések európai szabályzatáról szóló R(92)16 ajánlása emelendő ki. Az Európa Tanács dokumentumai körében először a szabadságvesztés alternatíváiról, majd a közösségi szankciókról szóló ajánlások jelentek meg.¹⁰

Az *Európa Tanács* felfogásában a közösségi szankciók és intézkedések európai szabályairól szóló R(92)16. sz. ajánlás szerint *közösségi szankcióknak és intézkedéseknek azok tekintendők, amelyek a közösségben tartják az elkövetőt, s valamilyen feltétel és/vagy kötelezettség előírásával az elkövető szabadságát korlátozzák*. Végrehajtása az e célból, jogszabály által kijelölt szerv feladata. A végrehajtást illetően ez az egyik elvárás, a másik pedig azon rendelkezésből következik, miszerint a közösségi szankciókat és intézkedéseket olyan módon kell végrehajtani, hogy az jelentőséggel bírjon az elkövető irányába, s a helyrehozatal fontosságának egyéni és szociális szempontjait szem előtt tartva keresni kell az együttműködést a társadalomban.¹¹

Az Európa Tanácsnak az R(92)6. sz. ajánlása összesen 90 előírászerű ajánlást tartalmaz. A közösségi szankciókkal kapcsolatos főbb követelmények:

- a közösségi szankciók és intézkedések alkalmazásának valamennyi aspektusát jogilag szabályozni kell;
- amikor a közösségi szankcióval sújtott elítélt nem teljesít bármilyen feltételt vagy kötelezettséget, az ítélet ne legyen a szabadságvesztésre történő automatikus átváltoztatás;
- az elkövetőknek fellebbezési jogot kell biztosítani a végrehajtó szerv (hatóság) döntése ellen;
- az elkövetőt, akivel szemben közösségi szankciót vagy intézkedést alkalmaztak, mindig megilleti a magánéletéhez való jog és méltóság;
- a létező társadalombiztosítási jogok nem sérülhetnek.¹²

Az 1991. évi angol büntető igazságszolgáltatási törvény a közösségi szankcióknak hat olyan típusát alakította ki, amelyek szabadságelvontást nem, de bizonyos arányú szabadságkorlátozást jelentettek az elkövető számára:

⁹ KEREZSI KLÁRA: *Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében*. Büntetőjogi Kodifikáció 2001/2, 17. p.

¹⁰ KEREZSI KLÁRA: *Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája*. Budapest, 2006. 211. p.

¹¹ Recommendation R(92)16 on the European Rules on Community sanctions and measures and glossary, point 1.

¹² STERN, VIVIEN: *Developing Alternatives to Prison in Central and Eastern Europe and Central Asia*. A Guidance Handbook. COLPI Paper No. 6, 2002. 52. p.

- próbára bocsátás (meghatározott követelmény előírásával kombináltan vagy anélkül);
- közérdekű munka;
- kombinált szankció (új szankcióként a próbára bocsátás és a közérdekű munka együttes alkalmazása);
- házi őrizet (új szankcióként: a lakás vagy tartózkodási hely elhagyásának tilalma);
- pártfogó felügyelet;
- a segítő központ látogatásának elrendelése.¹³

A törvény kimondta, hogy csak akkor alkalmazhatja a bíróság a közösségi szankciót, ha az elkövetett bűncselekmény elég súlyos (serious enough) ahhoz, mert a kisebb súlyú bűncselekmények esetében fel sem merül az alkalmazásuk, ahogy akkor sem, ha a bűncselekmény olyan súlyos (so serious), hogy szabadságvesztés kiszabása szükséges. A közösségi szankciók közül az elkövető számára legmegfelelőbb kiválasztását írta elő a törvény, s az alkalmazás céljaként az elkövető reintegrációját és ezáltal a közösségre gyakorolt pozitív hatást jelölte meg. A jóvátételi szempontok már az 1991. évi Büntető igazságszolgáltatási törvény előkészítése során is szerepet kaptak. Célkitűzésként került megfogalmazásra – *Lévay Miklóst* idézve –, hogy „alkalmazásukkal az elkövetőnek jóvá kell tenni a közösségnek, illetve ahol ez lehetséges, az áldozatnak okozott kárt.”¹⁴ *Hans J. J. Tulkens* szerint is „a közösségi szankciók alapvetően abban különböznek a szabadságvesztéstől és a pénzbüntetéstől, amennyiben mindenekelőtt nem retributív (megtorló), hanem restitutív (helyreállító) jellegűek.”¹⁵

Az Európa Tanács égisze alatt a közösségi szankciókról és intézkedésekről szóló európai szabályzat végrehajtásának elősegítése érdekében megalkotásra került az *R(2000)22 ajánlás*. Ezen dokumentum 2. sz. mellékletének 1. pontja a közösségi szankciók és intézkedések szélesebb körű és hatékonyabb alkalmazásának elérése érdekében irányelveket fogalmazott meg. A következő rendelkezések megtételére hívta fel az Európa Tanács a figyelmet, a megfelelő variációjú közösségi szankciók és intézkedések kívánatos számú alkalmazása érdekében:

- az előzetes letartóztatás alternatívájaként a gyanúsítottól meghatározott lakcímen történő tartózkodás kérése, amelyet egy speciális szerv felügyel és hajt végre;
- próbára bocsátás, mint független szankció alkalmazása;
- a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése, feltételek előírásával;
- közérdekű munka (azaz ingyenes munkavégzés a közösség érdekében);
- áldozat-kompenzáció/reparáció/áldozat-elkövető mediáció;
- (gyógy)kezelés elrendelése a droggal vagy alkohollal visszaélő elkövetők és azok számára, akiknek a bűnelkövetői magatartással kapcsolatos mentális problémái vannak;
- intenzív felügyelet a bűnelkövetők meghatározott körére nézve;

¹³ LÉVAI 1995, 30. p.; W. WARD, RICHARD – M. WARD, SARAH: *Community Sentences: Law and Practice*. London, 1993. 1. p.

¹⁴ LÉVAI 1995, 27–28. pp.

¹⁵ J. J. TULKENS, HANS: *Közösségi szankciók: A büntetés új koncepciója, politikai változások és a bűnözés*. In: Gönczöl Katalin: A 21. század kihívása. Válogatás a 11. Nemzetközi Kriminológiai Kongresszus előadásából. Budapest, 1993. 157. p.

- a mozgásszabadság korlátozása a házi őrizet, illetve az elektronikus ellenőrzés elrendelésével;
- a szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás, felügyelet elrendelésével.¹⁶

A kriminálpolitika egyik irányává vált a reparatív elem jelenléte a szélesebb értelemben vett közösségi szankciók körében. Az áldozat-elkövető közötti mediáció a közösségi szankciók, illetve intézkedések egy típusának is tekinthető.¹⁷ Az újráfelfedezett rehabilitáció, amely tükrözi a közösségi érdekeket és értékeket, konzisztens lehet a resztoratív elvekkel is.

Az Európa Tanács – a közösségi szankciók és intézkedések európai szabályairól szóló R(92)16 ajánlása végrehajtásának elősegítéséről szóló R(2000)22 ajánlásában is – elvként fogalmazta meg a büntetéskiszabási gyakorlat átalakítását, különös tekintettel a szabadságvesztés kiszabásának csökkentésére, a közösségi szankciók és intézkedések alkalmazásának növelésére és az áldozatok kompenzációjának biztosítására.

Az Európa Tanács tevékenységével párhuzamosan alakuló angol büntető jogi fejlemények körében egyrészt a *Büntető igazságszolgáltatásról és a bíróságok tevékenységéről szóló 2000. évi törvénnyel* új közösségi szankciók kerültek bevezetésre, illetve a korábbiak új elnevezést kaptak. Másrészt a *2003. évi Büntető igazságszolgáltatási törvény* rendelkezett a 16 évet betöltött elkövetővel szembeni *közösségi kötelezések* alkalmazásáról (community orders). S a közösségi büntetések rendszere, illetve megnevezése ismételtén átalakult. A büntetések széles körét, – így például a közösségi büntetést (community punishment order), a közösségi rehabilitációra kötelezést (community rehabilitation order), a drogkezelésre kötelezést és annak ellenőrzését általános, összefoglaló jelleggel felváltotta a *közösségi kötelezések* (community orders) elnevezés. Ehhez kapcsolódóan a törvényben meghatározott 12 *követelményből* (requirements) egy vagy több relevanciáját írták elő. A törvény értelmében akkor alkalmazható a bíróság által valamely elkövetővel szemben közösségi büntetés, ha az adott bűncselekmény vagy azzal kapcsolatos egy vagy több bűncselekmény elég súlyos ilyen büntetés igazolására.

A hivatkozott közösségi szankciók az elkövetőnek a közösségben való maradását és a prizonizációs ártalmak elkerülését biztosítják, miközben kötelezettségek előírásával és kontrollálásával korlátozzák az elkövető szabadságát. *Gwen Robinson* a közelmúltban arról számolt be, hogy egyrészt a próbaidős szolgálatok elkövetőkkel kapcsolatos alkalmazásának statisztikai száma 2000-2008 között 39 százalékkal nőtt, másrészt azonban a válság jelei tapasztalhatók.¹⁸

¹⁶ Improving the Implementation of the European Rules on Community Sanctions and Measures. Recommendation Rec (2000)22 and report. Strasbourg, 2002. 9. p.

¹⁷ Improving the Implementation of the European Rules on Community Sanctions and Measures. Recommendation Rec (2000)22 and report. Strasbourg, 2002. Appendix 2, point 1

¹⁸ ROBINSON, GWEN: *Three narratives and a funeral. Community punishment in England and Wales*. In: Robinson, Gwen –Mc Neil, Fergus (eds.): *Community punishment: European perspectives*. New York, 2016. 39–42. pp.

Hollandiában 2001-től új elnevezéssel a közösségi büntetés (Taakstraf) a közérdekű munka mellett a meghatározott tanulmányok végzésére kötelezést foglalja magában.¹⁹

IV. Célkitűzések

Az Emberi Jogok Európai Egyezményében rögzített alapvető jogi biztosítékok tiszteletben tartása mellett, a közösségi szankciókról és intézkedésekről szóló első, azaz R(92)16 ajánlás megalkotása óta eltelt negyedszázados fejlődésre és gyakorlati tapasztalatokra figyelemmel –

továbbá a nemzetközi együttműködés erősítése érdekében – az Európa Tanács a közös elvek és elvárások körét megvizsgálta, s azokat részben módosította és megújította a 2017. évi ET ajánlásával.

A célkitűzések között szerepel a társadalom védelme és a jogrend biztosítása, valamint a társadalmi rehabilitáció megvalósítása és az elkövetők általi jóvátétel elősegítése. Egyértelmű magatartási szabályok előírását sürgeti a dokumentum, továbbá azt, hogy a végrehajtásra a megállapított feltételek és kötelezettségek figyelembe vételével, az egyénre szabottan akként kerüljön sor, hogy a közösségi szankció megfeleljen a bűncselekmény és a bűnelkövető jellemzőinek. Annak érdekében, hogy az elkövetők képesek legyenek a társadalmi felelősségüket vállalni, a végrehajtás nem bebörtönzéssel járó elszigetelődés útján, hanem a közösségben történik, amely javíthatja a társadalmi beilleszkedés kilátásait és hosszú távon elősegítheti a társadalom védelmét. Az elkövetők felelősségteljes emberi lényként való kezelése alapvető célkitűzés.

A 2017. évi ET ajánlás valamennyi közösségben végrehajtott szankcióra és intézkedésre vonatkozik, kivéve a fiatalok elkövetőket, mert velük kapcsolatban a Rec (2008)11. ajánlás előírásai alkalmazandók.²⁰ Nyomatékosításra került az is, hogy a legújabb ajánlás tiszteletben tartása nélkül a közösségi szankció megfelelő alkalmazása nem lehetséges.

A definíciók körében található *közösségi szankciók és intézkedések* megjelölés²¹ olyan szankciókat és intézkedéseket jelent, amelyek a közösségben tartják a gyanúsítottakat vagy elkövetőket, s feltételek és /vagy kötelezettségek előírása miatt a szabadságuk korlátozásával járnak. A terminológia vonatkozik az igazságszolgáltatási vagy közigazgatási hatóság által megállapított bármely szankcióra és a szankcióról történő döntés előtt vagy helyett hozott bármely intézkedésre, valamint a szabadságelvonnás büntetés-végrehajtási intézeten kívüli fogatatosításának a módjaira. A szélesebb értelmű definiálás magában foglalja egyrészt a közösségi szankciókon kívül az előzetes letartóztatás elkerülésére irányuló vagy a börtönbüntetést követően alkalmazandó intézkedéseket is (a továbbiakban: közösségi szankciók).

Másrészt az ajánlás a fentiekkel összefüggésben számos esetben vagylagosan szerepelteti az elítéltet és a gyanúsítottat (a továbbiakban: elkövető). A közösségi szankciók

¹⁹ SIPOS FERENC: *Munkával kapcsolatos szankciók a magyar büntetőjogban. PhD értekezés*, Debrecen, 2017. 227. p.

²⁰ Recommendation Rec (2008)11 on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures.

²¹ Rec (2017)3 Definitions.

magukban foglalják a szabadság korlátozását, de lehetővé teszik az érintett számára, hogy továbbra is a közösségben éljen és teljesítse az ezzel járó kötelezettségeket, miközben a kiszabott szankció is fogatosításra kerül. A közösségi szankciók lehetnek kényszerítő, tiltó, és rehabilitív jellegűek.

V. Alapelvek

A 2017. évi ET ajánlásból az alapelvek, a jogi szabályozás és a közösségi részvétel kérdéskörök bemutatására kerül sor, az ajánlás szövegére és annak indoklására is figyelemmel. Az I. fejezetben 13 alapelv található.

1. *A közösségi szankciók megfelelő és hatékony felügyeletet biztosítanak, iránymutatást adnak és segítséget nyújtanak az elkövetők számára, szabadságelvonás nélkül.* Ezen első alapelv a közösségi szankciók és intézkedések pozitív értékeinek megerősítését nyomatékosítja. A közösségi szankciók magukban foglalják a szabadság korlátozását, de lehetővé teszik az elkövetők számára, hogy továbbra is a közösségben éljenek. A közösségi szankciók a társadalmi befogadás előmozdítását szolgálják, lehetővé téve az elkövetők számára, hogy megőrizték jogaik nagy részét anélkül, hogy az áldozatok jogait és érdekeit sértenék. Az előzetes letartóztatást a lehető legnagyobb mértékben el kell kerülni még akkor is, ha az ítélettel szabadságvesztés kiszabására kerül majd sor. A közösségi szankciók a börtönbüntetést követően is alkalmazhatók.

2. *A nemzeti jogszabályok rendelkeznek a közösségi szankciók megfelelő köréről.* Azonban sem az ajánlás, sem annak kommentárja nem tartalmaz taxatív felsorolást, de az utóbbi dokumentumban a következő közösségi szankciók szerepelnek:

- az előzetes letartóztatás alternatívái, például a gyanúsított meghatározott helyen való tartózkodásának előírása és/vagy az igazságszolgáltatási hatóság által kijelölt „agency” felügyelete és támogatása alá tartozás;
- próbaidő/közösségi felügyelet független szankcióként, szabadságvesztésre ítélet kinyilvánítása nélkül;
- szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése, feltételek meghatározásával;
- közérdekű munka/közösségi szolgálat, azaz díjazás nélküli munka a közösség részére;
- az áldozatok kompenzációja /reparációja;
- az áldozat-elkövető mediáció;
- kezelés elrendelése a kábítószerrel vagy alkohollal visszaélő elkövetők és azok számára, akik a bűnözői magatartásukkal kapcsolatban szellemi fogyatékossgal rendelkeznek;
- a szabad mozgás korlátozása;
- elektronikus ellenőrzés, amelynek végrehajtása a Rec (2014)4 ajánlás²² alá tartozik;
- a börtönből történő feltételes szabadságra bocsátás, utólagos felügyelettel kombinálva.

Összehasonlítva a 2017. évi ET ajánlás kommentárjában felsorolt fenti közösségi szankciókat azokkal, amelyek az Európa Tanács R (2000)22 ajánlásába már bekerültek,

²² Recommendation Rec (2014)4 on electronic monitoring.

sok az azonosság, illetve hasonlóság, de a bővülés egyértelműen megfigyelhető. Elkülönített közösségi szankcióként szerepel az elektronikus ellenőrzés és az áldozat-elkövető mediáció.

3. *Az arányosság követelményéből eredően a közösségi szankciók jellegének és időtartamának arányban kell állnia azon bűncselekmény súlyával, amely miatt az adott személyt elítélték vagy megvádolták és figyelembe kell venni az egyéni körülményeket.* Bár a közösségi szankciókat megfelelő módon alkalmazhatják súlyos bűncselekményekre és nem csak az első bűnelkövetőkre, fontos a politikai döntéshozók és az igazságszolgáltatás számára az ún. „net widening” hatás kerülése. A dokumentum rámutat az arányosság fontosságára és sürgeti a döntéshozókat, hogy vegyék figyelembe az egyéni körülményeket is.

4. *A közösségi szankciókat olyan módon kell végrehajtani, hogy megfeleljenek az emberi jogi elvárásoknak, s lehetővé tegyék az elkövetők számára, hogy teljesítsék a közösség tagjaiként vállalt kötelezettségeiket.* Községi szankciót nem lehet kiszabni akkor, ha az ellentétes az emberi jogokkal, és az alapvető szabadságjogokkal kapcsolatos nemzetközi normákkal. A közösségi szankciók végrehajtása jellegének és módjának összhangban kell lennie a nemzetközileg garantált jogokkal. Ugyanakkor a közösségi szankciók alkalmazása összekapcsolódik a közösségi biztonság figyelembe vételének és a jogrend fenntartásának igényével.

5. *A közösségi szankció soha nem járhat olyan orvosi vagy pszichológiai bánásmóddal, amely nem felel meg a nemzetközileg elfogadott etikai normáknak.* A nemzetközileg elfogadott etikai szabályok magukban foglalják azt a követelményt, hogy az érintettek teljes körű tájékoztatást kapjanak a kezelés céljáról, természetéről, módszereiről és lehetséges következményeiről. Tájékozott beleegyezésük szükséges.

6. *Tilos megkülönböztetést tenni a közösségi szankciók elrendelése és végrehajtása során fajra, színre, etnikai származásra, állampolgárságra, nemre, életkorra, fogyatékos-ságra, szexuális irányultságra, nyelvre, vallásra, politikai meggyőződésre vagy egyéb véleményre, társadalmi helyzetre vagy egyéb státuszra, avagy fizikai, illetve szellemi állapotra figyelemmel.* Az ajánlás célja annak biztosítása, hogy a közösségi szankciókat tisztességtelen megkülönböztetés nélkül alkalmazzák és hajtsák végre. A hátrányos megkülönböztetés magában foglalja a mérlegelési jogkör igazságtalan vagy tisztességtelen gyakorlását a fenti okokból, amely okok felsorolása azonban szintén nem taxatív. Különbséget kell tenni azonban a megkülönböztetés és a differenciálás között. A megkülönböztetés tilalma nem jelenti azt, hogy mindenkivel azonos módon kell foglalkozni. A differenciálás várhatóan enyhíti a hátrányokat, hiszen az emberek és körülményeik nem azonosak, s léteznek olyan körülmények, amelyek tekintetében egyes embereket másképpen kell kezelni, mint a többieket. Fontos a reagálás az egyedi problémákra. Egyes esetekben az emberek körülményei bizonyos szankciók ellen szólhatnak.

7. *A közösségi szankciókat a külföldi elkövetők számára hozzáférhetővé kell tenni és ésszerűen, az ajánlás elveinek megfelelően kell végrehajtani, a körülményekben fennálló lényeges különbségek kellő figyelembe vételével.* Az EU tagországok körében a

Tanács 2008/947/IB kerethatározata²³ lehetővé teszi a közösségi szankciók átadását egyes országok között.

8. A közösségi szankciók végrehajtásának módjával, tartalmával és módszereivel kapcsolatban elvárás az elkövetők, családjuk és mások *méltóságának, valamint magánéletének tiszteletben tartása*.²⁴ Ezen elv alkalmazandó az elkövető családi és egyéb kapcsolataival, a közösségi kapcsolataival, illetve a közösségben való működés veszélyeztetésével összefüggésben is. A nyilvános vagy társadalmi megbélyegzés veszélye miatt megfelelő védő intézkedéseket kell tenni (a sértés és a nem kívánatos nyilvánosság vagy kíváncsiság esetében). Továbbá a közösségi szankciók nem csak az érintettre, hanem a családtagjaira is hatással lehetnek (például amikor az elkövetőt az otthonában keresik fel, az más emberek otthona is lehet). Ezért a beavatkozásnak szigorúan korlátozottnak és arányosnak kell lennie. A hivatkozott jogok veszélyeztetése gyengítheti az elkövető együttműködését a közösségi szankció végrehajtásában.

9. *Amennyiben a közösségi szankciók involválják az áldozattal való kapcsolatot, jogait az e területen nemzetközileg elfogadott etikai normáknak megfelelően tiszteletben kell tartani.* Ezen alapelv az áldozatok emberi jogainak védelmét írja elő, a közösségi szankciók végrehajtása során. Az áldozatokra hatással lehet a közösségi szankció végrehajtása, annak formája vagy időtartamának megváltozása, ezért érdekeiket figyelembe kell venni, illetve jogait mindig tiszteletben kell tartani. A bűncselekmények áldozatainak történő segítségnyújtásról szóló Rec (2006)8 ajánlás²⁵ meghatározza az állam általános feladatait. Sok országban a végrehajtó szervek, szervezetek a próbaidő során jelentősen hozzájárulnak a feladatok teljesítéséhez. Egyes esetekben közvetlenül nyújtanak szolgáltatásokat a bűncselekmények áldozatai számára, más esetekben együttműködnek olyan szervezetekkel vagy magánszemélyekkel, akik támogatást biztosítanak részükre. Különösen súlyosabb esetekben a végrehajtó szervek, szervezetek lépnek kapcsolatba az áldozatokkal és a terhelttel kapcsolatban információval látják el, például a börtönből szabadulást illetően. Az Európai Unióban a 2012/29/ EU irányelv²⁶ állapít meg kötelezettségeket a tagállamok felé.

10. A releváns esetekben *kellő figyelmet kell fordítani a bűncselekmények áldozatainak jogaira és szükségleteire*, s az elkövetőket képessé kell tenni és bátorítani kell, hogy a bűncselekményekért reparációt nyújtsanak az áldozatoknak vagy a közösségnek. A helyreállító igazságszolgáltatás formái közé tartozik a mediáció,²⁷ amely bűnmegelőzési célokat is szolgál. Különös figyelmet kell azonban fordítani a másodlagos áldozattá válás elkerülésére.

11. *A közösségi szankciókat oly módon kell végrehajtani, amely nem súlyosítja a megalázó jelleget.* Elvárás, hogy a jogok a közösségi szankciók végrehajtása során ne

²³ A Tanács 2008/947/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról.

²⁴ Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikke biztosítja a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot.

²⁵ Recommendation Rec (2006)8 on assistance to crime victims.

²⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

²⁷ Recommendation R (99)19 concerning mediation in criminal matters.

korlátozódnak nagyobb méretékben, mint az azt elrendelő határozat következtében. A végrehajtási módoknak nem szabad növelni ezt a közösségi szankció érvényesítéséhez szükséges mértéken túlmenően. Nem csupán az ilyen súlyosbodás lenne igazságtalan, hanem ellenállást idézhet elő és az együttműködés hiányát eredményezheti.

12. *A közösségi szankciók szabadságvesztésre történő automatikus átváltására vonatkozó jogi rendelkezés nem helyénvaló a szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatti feltétel vagy kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén.* Egyrészt ezen alapelv megtiltja az ilyen esetekben történő bebörtönzés automatikus alkalmazását. Másrészt azonban nem arról van szó, hogy a bebörtönzés soha nem lehet a követelmények be nem tartásának következménye. A nemzeti jogtól és a körülményektől függően a döntéshozó hatóság engedélyezheti a végrehajtás folytatását, más közösségi szankciót írhat elő, pénzbüntetést alkalmazhat vagy végső esetben szabadságvesztés foganatosítását rendelheti el. Bizonyos kötelezettségek megszegése eredményezhet automatikus szabadságvesztést. Olyan esetekben, amikor a kötelezettségszegés kisebb mértékű, a hatóságoknak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy más megoldásokat is alkalmazzanak.²⁸

13. *A végrehajtó hatóságok munkájának rendszeres és független ellenőrzése/felügyelete a nemzeti jogszabályok szerint történik.* Az ellenőrzést, illetve a felügyeletet szakképzett és tapasztalt személyek végzik, amelyhez megfelelő ellenőrzési és felügyeleti rendszerek szükségesek. A rendszeres ellenőrzés mellett független megfigyelés is lehetséges.²⁹

Részben ezen első fejezetben, részben a későbbi fejezetekben további két terminológia szerepel: *döntéshozó hatóságok* olyan, a jogszabály által feljogosított bírósági, közigazgatási vagy más hatóságok, amelyek a közösségi szankciók vagy intézkedések kiszabására, avagy visszavonására, illetőleg a feltételek és kötelezettségek módosítására jogosultak.³⁰ A *végrehajtó hatóságok* pedig olyan testületek, amelyek feljogosítottak a közösségi szankciók vagy intézkedések gyakorlati végrehajtásáról dönteni és felelősek azokért. Sok országban a végrehajtó hatóság a pártfogó felügyelői szolgálat (probation service).³¹

VI. A jogi keretek

E címszó alatt ugyancsak 13 elvárás került megfogalmazásra, részben a jogalkotással (14-21. pontok), részben pedig a közösségi szankciók alkalmazásával, végrehajtásával kapcsolatban (21-26 pontok). Az utóbbiak típusait, időtartamát, módzatait is törvénynek kell tartalmaznia, a legalitás elvének való megfelelés érdekében. A törvényi paraméterek keretein belül az egyes esetekben a döntéshozó hatóság feladata a közösségi szankció meghatározása.

²⁸ Lásd a 64. ajánlást és annak indoklását.

²⁹ Ide kapcsolódó további részletszabályok a VII. fejezetben találhatók.

³⁰ Rec (2017)3 Definitions.

³¹ Rec (2017)3 Definitions.

A közösségi szankciókhoz kapcsolódó feltételeket és kötelezettségeket egyértelmű rendelkezésekkel kell meghatározni, amelyeknek tömörek és érthetőnek kell lenni. Előírhatják például a tartózkodási helyet, a feltételek magukban foglalhatják az utasítások szerinti jelentéstételi kötelezettségeket, a mozgásszabadság korlátozását, a programokban való részvételi kötelezettséget vagy bizonyos típusú viselkedésmódok elkerülését. A legalitás elve a nem teljesítés következményeire is vonatkozik. Az elkövetőknek tisztában kell lenniük a kötelezettségeik elmulasztásának lehetséges következményeivel, amely a legsúlyosabb esetekben szabadságelvonás is lehet. A nemzeti jognak kell meghatároznia azokat a kritériumokat, amelyekre figyelemmel szabadságelvonásra kerül sor az elkövetővel szemben.³²

A közösségi szankciók kiszabásáról, megváltoztatásáról és visszavonásáról szóló döntésért felelős hatóságok hatáskörét és felelősségét a nemzeti jogban meg kell határozni, arra figyelemmel, hogy a jogállamiság alapját képező elveket az Európa Tanács tagállamai közösen elfogadták. Ezért fontos a bíróság, az ügyészség vagy a közigazgatási hatóság, mint döntéshozó hatóságok számára biztosított jogkör. Ugyanezen elvárás irányadó a bűnösség megállapítása előtti intézkedés esetén is.

A közösségi szankciók végrehajtásáért felelős hatóságokat, azok feladatait és felelősségét szintén megfelelő jogi rendelkezéseknek kell tartalmaznia, ahogy a hatóságoknak a végrehajtási módokról, a feladatok szükség szerinti harmadik feleknek (magánszemélyek, állami vagy magánszervezetek) történő átruházásáról, illetve bizonyos végrehajtási feladatok delegálásáról szóló jogköreit is. A végrehajtási módok is a legalitás elvének vannak alárendelve.³³

Elvárásként került meghatározásra, hogy a tagállamok tegyék lehetővé a szabadságelvonással járó elítélések csökkentését azáltal, hogy bizonyos bűncselekményekre a szabadságelvonással nem járó szankciók alkalmazását megfelelő reakcióként biztosítják. Ez az elvárás arra ösztönzi a tagországokat, hogy a közösségi szankciót „vélelmezett” válaszként határozzák meg bizonyos típusú bűncselekmények esetén.

Az előző elváráshoz kapcsolódik, hogy azokat a formális – ideértve a jogi – akadályokat, amelyek nem teszik lehetővé a közösségi szankciók alkalmazását a súlyos esetekben és az ismételt bűnelkövetőknél, szükség szerint felül kell vizsgálni. A büntető törvénykönyvek tartalmazzanak olyan rendelkezéseket, miszerint a közösségi szankciók alkalmazása az első büntényes vagy fiataikorú, avagy fiatal felnőtt elkövetőkre korlátozódik, s ezek felülvizsgálata szükséges a közösségi szankcióknak a döntéshozó hatóságok általi szélesebb körű alkalmazhatósága érdekében.

Az elítélés részét képező korlátozások kivételével a közösségi szankció kiszabása vagy végrehajtása a meglévő társadalombiztosítási vagy civil jogi ellátásokra vonatkozó jogokat nem korlátozhatja. A közösségi szankció nem sértheti az egyén társadalombiztosítási, illetőleg szociális ellátásra való jogosultságát, azaz elvárás, hogy a társadalombiztosítási jogokat és juttatásokat ne korlátozzák a közösségi szankcióval kapcsolatos kötelezettség teljesítése miatt, de például korlátozhatják az érintett személy mozgását vagy felügyeleti feltételeket írhatnak elő.

³² Részletesebb szabályokat a VI. fejezet tartalmaz.

³³ A szabályokat részletesebben a IV. fejezet tartalmazza.

Rátérve a közösségi szankciók kiszabására, annak időtartamát a döntés meghozatalára felhatalmazott hatóság határozza meg. Az időtartamra figyelemmel, amely minden közösségi szankció nélkülözhetetlen eleme, lehetőség nyílik a bűncselekmény és a büntetőjogi reakció közötti kapcsolat értékelésére, továbbá az alkalmazott módozatok (kontroll, valamint a segítségnyújtás összes formái) és az elkövető társadalmi integrációja, mint cél közötti kapcsolat figyelembe vételére.

A közösségi szankció jellegének és tartamának arányban kell állnia a bűncselekmény súlyával, az áldozatnak okozott sérelemmel, valamint figyelembe kell venni az esetlegesen felmerülő kockázatokat, az egyéni szükségleteket és körülményeket. Tekintettel kell lenni továbbá az elkövető bűnösségére és szem előtt kell tartani a jogrend védelmét ugyanúgy, mint az elkövető rehabilitációjának elősegítését. Elvárás a közösségi szankcióval kapcsolatban, hogy meg kell felelnie az elkövetett bűncselekményhez viszonyított arányossági követelményeknek és lehetővé kell tennie az egyéniesítést, figyelembe véve az elkövető egyéni helyzetét, azaz a személyes, a családi körülményeket, az anyagi, szociális helyzetet, s igazodnia kell az elkövető szükségleteihez is.

A közösségi szankciót meghatározott időtartamban kell kiszabni. Amennyiben a törvény kivételesen előírja, hogy a közösségi szankció időtartama meghosszabbítható, a döntéshozó hatóság rendszeresen felülvizsgálja és értékeli, hogy a kivételes körülmények fennállnak-e, és amennyiben nem, megszünteti a közösségi szankciót.³⁴ Abban az esetben, ha közösségi szankció tartamának kiterjesztéséről a döntést a bíróságon kívüli döntéshozó hatóság hozza meg, lehetőség van bírósági felülvizsgálatra, a veszélyes elkövetőkre vonatkozó Rec (2014)3 ajánlás³⁵ értelmében is.

A közösségi szankció kiszabásával vagy végrehajtásával kapcsolatban az információkat a bíróságnak vagy ügyésznek csak a jogszabály szerinti szervezet tagjai nyújthatják, akiknek megfelelő módon képzettnek kell lenniük. A 22. ajánlás értelmében a döntéshozó hatóságot megilleti – különösen az egyéni feltételek tekintetében, – hogy teljes és pártatlan információkat kapjon az elkövető személyes körülményeire nézve. A fentiekben már kifejtett arányosság határain belül a döntéshozó hatóságnak további információkra lehet szüksége, hogy megállapítsa a közösségi szankció tartalmi elemeit. Ezért fontos, hogy a döntéshozó hatóságnak nyújtott információk megbízhatóak legyenek. A jogszabály szerint az információkat biztosító szakmai testület teljeskörűen feltárja az elkövető helyzetét, figyelembe véve a szükségleteket, a bűnismétlés kockázatát, a feltételeknek, illetve kötelezettségeknek való megfelelés valószínűségét, az egyén állampolgári jogait és társadalmi felelősségét.

Az elkövetőknek jogában áll fellebbezést benyújtani a magasabb szintű igazságügyi hatósághoz az olyan határozat ellen, amely közösségi szankcióra kötelezi őket. Arra való hivatkozással, hogy a közösségi szankció aránytalan a bűncselekmény súlyához képest, vagy a döntéshozó hatóság nem vette figyelembe az elkövető körülményeinek egy vagy több aspektusát, avagy a közösségi szankcióhoz kapcsolódóan olyan feltételeket írtak elő, amelyeket nem lehetséges teljesíteni.

³⁴ A Rec. (2017)3 ajánlás korábbi változatai már tartalmaztak követendő elvárást a közösségi szankciók időtartamával és meghosszabbításával kapcsolatban.

³⁵ Recommendation Rec (2014)3 concerning dangerous offenders.

A döntéshozó és végrehajtó hatóságoknak létre kell hozniuk az egymás közötti kommunikációs csatornákat, amelyek elősegítik a közösségi szankciók kiszabása és végrehajtása tekintetében a gyakorlati szempontok rendszeres megvitatását. Az ajánlás sürgeti a párbeszédet a döntéshozó és végrehajtó hatóságok között. Fontos, hogy a döntéshozó hatóságok megfelelő módon tisztában legyenek a végrehajtás kérdéseivel, beleértve a gyakorlati kihívásokat és lehetőségeket. Ezen túlmenően a végrehajtó hatóságoknak megfelelően értékelni kell a foganatosítással kapcsolatos bírálatokat és javaslatokat.³⁶

VII. A közösségi részvétel

A 2017. évi ET ajánlás indokolása kinyilvánítja, hogy az „igazságszolgáltatást nem lehet hatékonyan biztosítani attól a közösségtől elkülönítve, amelyet szolgálni kíván.”³⁷ A közösségi részvétellel kapcsolatban az 50-54 pontok tartalmazzák az elvárásokat.

A közösségbe történő reintegráció (újbuli beilleszkedés) a közösségi szankciók fontos célja, ezért a végrehajtó hatóságoknak aktívan együtt kell működniük más köz- vagy magánszervezetekkel és helyi közösségekkel, az elkövetők szükségleteinek figyelembe vétele mellett, a társadalmi beilleszkedésük elősegítése és a közösség biztonságának erősítése érdekében.

Valamennyi közösségnek érdeke fűződik az elkövetők társadalomba történő vissza-illeszkedéséhez és felelősséggel tartoznak a folyamat megkönnyítéséért. A közösségi szankciók végrehajtásában való részvétel lehetőséget biztosít a polgároknak arra, hogy egyénileg és kollektíven hozzájáruljanak az elkövető rehabilitációjához és ezáltal a társadalom és annak tagjai védelméhez. A közösségi részvétel a végrehajtási folyamatban jelentős hatással lehet az egyénekre. Ugyanakkor az egyénnek lehetősége nyílik arra, hogy kialakítson vagy megújítson megfelelő kapcsolatokat, illetve kapcsolattartási és támogatási lehetőségeket a közösségben.

A közösséget – beleértve a magánszemélyeket, valamint a magán- és állami szervezeteket és szolgáltatásokat – ösztönözni kell arra, hogy részt vegyenek a közösségi szankciók végrehajtásában. Szükséges támogatni az elkövetőket a közösségben történő megfelelő kapcsolatok kialakításában, a kapcsolattartási lehetőségek bővítésében, valamint biztosítani kell a közösségben, hogy pozitívan viszonyuljanak az elkövetők társadalmi beilleszkedéséhez.

Az előző, azaz az 50. ajánlás lényege a végrehajtó hatóságok ösztönzése arra, hogy aktívak legyenek a közösségi szerepvállalásban. A jelenlegi 51. ajánlás pedig azt tartalmazza, hogy az elkövetőknek is létre kell hozniuk és fejleszteniük kell a közösséggel a kapcsolatokat, amely valószínűleg növeli a társadalmi reintegráció kilátásait. A cél a közösségi szolgáltatás összekapcsolása a közösségi problémákkal, beleértve a bűnözést és a közösség biztonságát.

³⁶ A IX. fejezet hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a közösségi szankcióknak a politikai döntéshozókra és a közvéleményre gyakorolt hatását tudatosítsák és előmozdítsák az alkalmazást az egyes tagországokban.

³⁷ Az 51. pont indokolása.

A közösségi részvételt soha nem szabad magánszemélyek vagy szervezetek pénzügyi haszna érdekében vállalni. Ugyanakkor az egyének és szervezetek javadalmazása a közösségi szankciók végrehajtásában történő közreműködésért egyre összetettebbé válik. A közösségi szolgálatot teljesítő elkövetők munkája produktív, elvben nyereséget termel, felvetve az ilyen profit kedvezményezettjének kérdését. Azonban az elkövetők érdekeit soha nem szabad alárendelni a nyereségmótvumnak.

A közösségi szankció elrendeléséért vagy végrehajtásáért felelős döntéshozó vagy végrehajtó hatóságok általános felelősséggel tartoznak és mindent megtesznek annak érdekében, hogy biztosítsák valamennyi résztvevő biztonságát és integritását. A végrehajtó hatóságok önmagukban nem tudnak minden igényt kielégíteni. Ezért szükségük van arra, hogy a közösség rendelkezésére álló forrásokra támaszkodjon, például a foglalkoztatás, az egészségügy, a lakhatás stb. terén. A végrehajtó hatóságoknak ezért együtt kell működniük más köz- vagy magánszervezetekkel és a helyi közösségekkel, a társadalmi integráció elősegítése érdekében. Azonban a végrehajtó hatóságnak kötelessége biztosítani, hogy a 2017. évi ET ajánlásban szereplő valamennyi elvárást érvényesítsék azok a magánszemélyek és szervezetek, amelyek a hatósággal együttműködve végrehajtják a közösségi szankciókat.

A közösségből létrejövő szervezeteket és a résztvevő magánszemélyeket kötelezi a titoktartás, az elkövetők jogainak tiszteletben tartása. Az eljáró szervezeteknek vagy magánszemélyeknek biztosítaniuk kell az elkövetők jogait, minden velük kapcsolatos ügyben és tiszteletben kell tartaniuk az ajánlás rendelkezéseit.

Amennyiben a végrehajtó hatóság közvetlenül egy szervezethez vagy magánszemélyhez fordul a közösségi szankció hatálya alatt álló elkövető érdekében, olyan megállapodást kell létrehozni, amely tartalmazza az elvégzendő feladatok jellegét és azok teljesítési módját. A közösség részvételének közös és egyértelmű megegyezésen kell alapulnia, amelyet a végrehajtó hatóságok és a közösségi résztvevők közötti írásbeli megállapodásban kell meghatározni.

VIII. A próbaidőről és az alternatív szankciókról szóló 2008/947/IB kerethatározat

Több témakör vonatkozásában kimutatható az Európa Tanács és az Európai Unió fellépése közötti összhang. A hivatkozott kerethatározatot³⁸ összevetve a 2017. évi ET ajánlással, inkább a szóhasználatban, de nem annyira érdemi megközelítésben mutatkozik különbség.

Az Európa Tanács negyedszázada alkalmazza és szerepelteti a „közösségi szankció” terminológiát, míg a kerethatározat címében és szövegében a régebbi és hagyományosabb „alternatív szankció” megjelölés szerepel. Az első látszatra két eltérő szóhasználat azonban a szankciók széles körében – de természetesen nem kizárólagosan – jelent egybeesést.

A 2017. évi ET ajánlás 2. pontjának indoklásában példálódzóan szereplő és a fenti-ekben felsorolt közösségi szankciókat érdemes összevetni a kerethatározat szerinti al-

³⁸ A Tanács 2008/947/IB kerethatározata a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról.

ternatív szankció fogalmával: a szabadságvesztés büntetéstől és más, szabadságelvonással járó intézkedéstől vagy a pénzbüntetéstől eltérő, kötelezettséget vagy utasítást tartalmazó szankció.³⁹

A kerethatározat alkalmazásában *ítéletnek* tekintendő a kibocsátó állam bíróságának a jogerős határozata, amely megállapítja, hogy egy természetes személy bűncselekményt követett el és a felsoroltak valamelyike kerül kiszabásra: szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás, felfüggesztett büntetés (szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése), próbára bocsátás és alternatív szankció.⁴⁰

A kerethatározat címében is szerepel a próbaidőt megállapító határozat, amely kapcsán relevánsak a *próbaidő alatti magatartási szabályok*. A kerethatározatot a következő próbaidő alatti magatartási szabályokra, illetve alternatív szankciókra kell alkalmazni:⁴¹ bejelentési kötelezettség a lakóhely – vagy munkahely – változása esetén a meghatározott hatóságnak; arra vonatkozó tilalom, hogy az elítélt a kibocsátó vagy végrehajtó államban belépjen bizonyos helyekre, vagy meghatározott területekre; a végrehajtó állam területének elhagyásával kapcsolatos korlátozás; utasítások az elítélt magatartására, lakóhelyére, oktatására és képzésére, valamint szabadidős tevékenységére, illetve a szakmai tevékenység végzésének korlátozására, módjára vonatkozóan; jelentkezési kötelezettség meghatározott időpontban, meghatározott hatóságoknál; meghatározott személyekkel való érintkezés tilalma; azon tárgyak használatának tilalma, amelyeket az elítélt a bűncselekmény elkövetése céljából felhasznált; a bűncselekménnyel okozott sérelem anyagi jóvátételére vonatkozó kötelezettség, illetve az ilyen kötelezettség teljesítését igazoló bizonyíték bemutatásának kötelezettsége; a közérdekű munka végzésére vonatkozó kötelezettség; a pártfogó felügyelővel vagy a szociális szolgálat képviselőjével való együttműködési kötelezettség; gyógykezelésen vagy elvonókúrán való részvétel kötelezettsége.

A kerethatározat alapja szintén a társadalmi rehabilitáció, ezért célkitűzés az elítéltek társadalmi beilleszkedésének elősegítése, az áldozatok és a lakosság védelmének fokozása, valamint a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók alkalmazásának megkönnyítése az olyan elkövetők esetében, akik nem az elítélés szerinti államban élnek. A kerethatározatot 2011. december 6. napjáig kellett átültetni.

A *kölcsönös elismerés elvére* figyelemmel, amelyre a kerethatározat épül, a kibocsátó és végrehajtó államoknak és az illetékes hatóságaiknak együtt kell működni. A kölcsönös elismerés célja az, hogy megkönnyítse az elítéltek számára a társadalmi beilleszkedést, azáltal, hogy lehetővé teszi számukra a családi, nyelvi, kulturális és egyéb kapcsolatok megőrzését. „Az igazságszolgáltatási térség alapját képező kölcsönös elismerés elve kölcsönös átültetést kíván meg.”⁴²

A kerethatározat a más tagállamok jogrendszerei iránti kölcsönös bizalmon alapul, amelyre figyelemmel a végrehajtó állam elismeri a kibocsátó állam által továbbított

³⁹ 2. cikk 4. pont.

⁴⁰ 2. cikk 1. pont.

⁴¹ 4. cikk (1) bek. a)-k) pont.

⁴² A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak a szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadság elvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéletek, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók, valamint az előzetes letartóztatás alternatíváját jelentő felügyeleti intézkedések kölcsönös elismeréséről szóló 2008/909/IB, 2008/947/IB és 2009/829/IB kerethatározatok tagállami végrehajtásáról. COM(2014)57 final, 6. p.

ítéletet. A kiszabott szankció és előírt magatartási szabály elvben nem módosítható. Kivételesen korrigálásra sor kerülhet, de az az elvárás, hogy tiszteletben kell tartani a kibocsátó állam bíróságának jogerős döntését. Problémaként merül fel azonban – a tagállamonkénti szabályozás és gyakorlat eltérései mellett – a nemzeti átültető jogszabályok megalkotásának késedelme és bizonyos tagállamokban a részbeni hiánya.

Az Európa Tanács által 2017. tavaszán közzétett éves bűnügyi statisztikai adatok (SPACE) szerint⁴³ az európai büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottak száma 2015. évben – az előző évhez képest – 6,8 százalékkal csökkent, számuk 1 404 398 volt. A szabadságelvonás bizonyos alternatívái – beleértve a közösségi szankciókat is – 1 239 426 személyt érintően kerültek alkalmazásra, de a börtönsúfoltság több országban továbbra is valós probléma.

⁴³ Latest Council of Europe Annual Statistics (SPACE). <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/-/europe-s-prison-population-falls-but-there-is-no-progress-in-tackling-overcrowding-says-annual-council-of-europe-survey> (2017. 06. 24.)